

Migratie als Motor

DenkWerk

OKTOBER 2023

DenkWerk bestaat uit een diverse groep van negen leden

Barbara Baarsma
Prof. Applied Econ. (UvA)
President Banking Council DNB
Ex-Director of Rabo Carbon Bank

Boudewijn Wijnands
Founder & Chairman Deedmob
Forbes 30 under 30
MSc. African Studies (Oxford)

Hans Wijers
Ex-chair RvC ING, Heineken, Ajax
Ex-CEO AkzoNobel
Ex-Minister Econ. Affairs

Marion Koopman
Chief Ops. & Commercial Officer
The Social Hub
Ex-CEO Greenhouse

Max Mathijssen
Associate BCG
Co-author Migratie als Motor
Rotating member DenkWerk

Bernard ter Haar
Special advisor Foreign Affairs
Ex-chair Financial Markets
Ex-director Social Affairs

Frans Blom
RvC-chair Van Lanschot Kempen
Sr. Partner Emeritus BCG
President INSEAD Alumni

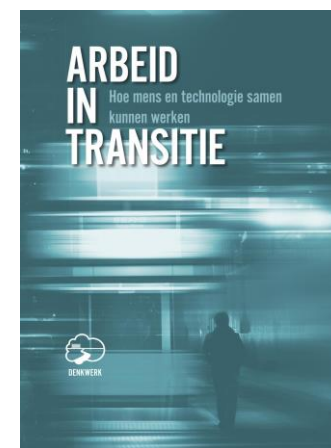
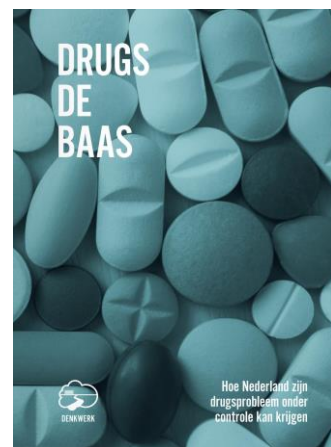
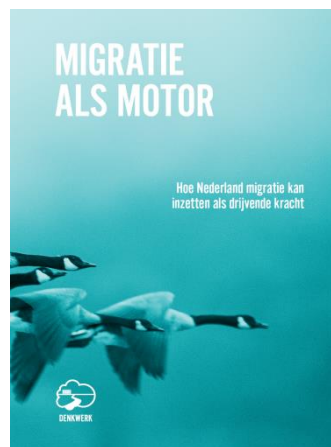

Haroon Sheikh
Senior researcher WRR
Prof. Strategic Governance of
Global Technologies (VU)

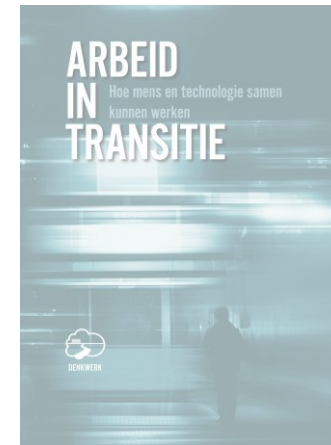
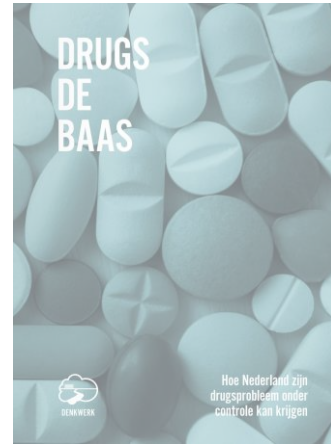
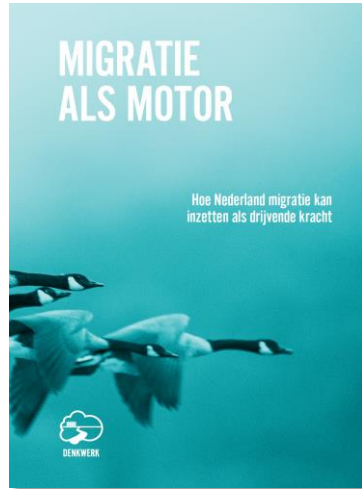

Marelle van Beerschoten
Founder / Managing Director
Digital Shapers
RvA-member A'dam Bus. School

DenkWerk heeft tot dusver 12 rapporten gepubliceerd

Deze presentatie gaat in op het rapport *Migratie als Motor*

Migratie als motor - een samenvatting

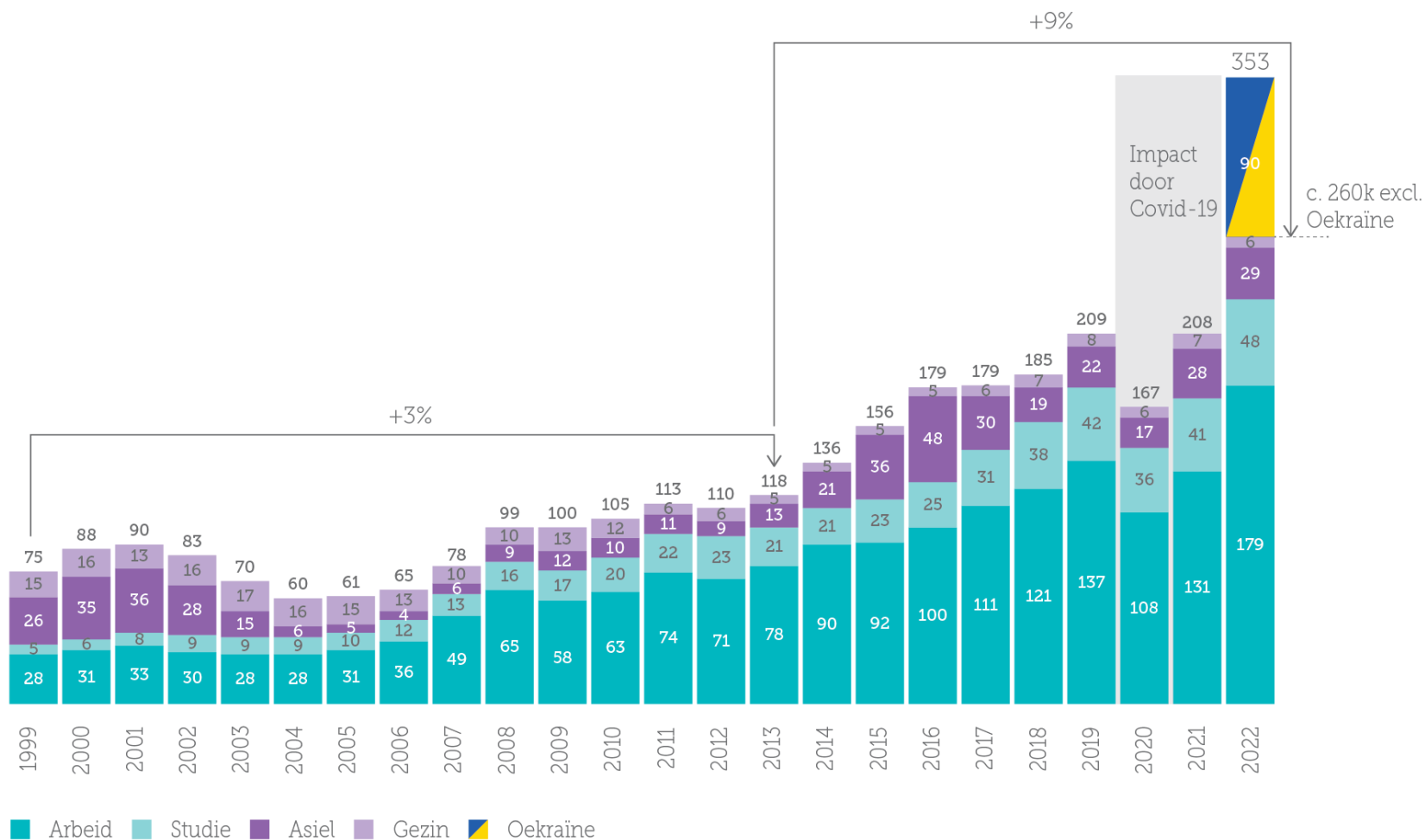
- Migratie is de drijfveer achter bevolkingsgroei komende decennia en bepaalt dus de demografie
- Daarmee is migratie bepalend voor de toekomst van Nederland: het is bepalend voor vraag/aanbod publieke voorzieningen, de economische ontwikkeling, het beslag op de fysieke leefomgeving, en de sociale samenhang
- Toenemende migratie is een grote uitdaging:
  - De ruimtelijke druk neemt toe, terwijl er nu al serieuze woningtekorten heersen, het energienet overbelast is, er een tekort aan drinkwater dreigt, de biodiversiteit achteruit holt, en het (spoor)wegennet overvol is
  - Samenleven lijkt steeds lastiger door de groeiende verscheidenheid aan mensen en culturen
- Tegelijkertijd is migratie een belangrijke oplossing:
  - De arbeidsmarkt zal compleet ontsporen als er geen buitenlandse arbeidskrachten worden aangetrokken
  - De betaalbaarheid van de verzorgingsstaat is sterk afhankelijk van migratie (belastingen)
- Het huidige gebrek aan integraal migratiebeleid leidt tot een onzekere toekomst. Echter, migratie kan worden gestuurd (aantallen en samenstelling!), en daarmee dus ook het toekomstbeeld van Nederland
- Elk toekomstbeeld levert uitdagingen, maar we moeten de discussie voeren: wat voor toekomst willen we?
- In ieder toekomstbeeld is een andere migrantenmix nodig; zowel qua vaardigheden als qua herkomstland
- Gericht migratiebeleid (in welk volume dan ook) kan worden ingezet als drijvende kracht achter de brede welvaart van Nederland

Immigratie naar Nederland is recent sterk toegenomen

80-90% van de buitenlandse immigratie is arbeids- en studie-gerelateerd

Immigratie naar Nederland excl. Nederlandse immigranten

Verdeeld naar motief, in duizenden

Noot: Eigen analyse waarbij sommige migratiestromen gehercategoriseerd zijn en geschat zijn op basis van aannames - zie online appendix voor detail; Bron: DenkWerk-analyse op basis van gegevens van CBS, IND, en Nuffic

Arbeids- en studiemigranten worden actief geworven

- Uitzendbureaus hebben een verdienmodel gemaakt van arbeidsmigratie
- Sommige sectoren leunen sterk op buitenlandse arbeid
- Bekostigingssysteem van het hoger onderwijs zet aan tot expansiedrift

Arbeids- en studiemigratie zijn qua omvang en samenstelling geen 'toeval'

Ze zijn het product van gerichte acties van organisaties, gedreven door eigen belang...

...en dus niet vanuit een toekomstvisie gericht op maatschappelijk belang

Migratie vanuit Europa naar Nederland zal hoogstwaarschijnlijk afnemen, dat biedt kansen voor het sturen van de arbeidsmigrantenmix in Nederland

Zo'n 75% van de huidige arbeidsmigratie komt uit Europa, die bron droogt snel op:

Sterke
vergrijzing

- Heel Europa vergrijst (veel landen nog sterker dan NL), dat leidt tot een algeheel lager arbeidsaanbod
- Het vergroot ook de vraag naar buitenlandse arbeid, ons continent wordt onze grootste concurrent

Arbeidsmigratie
als piramidespel

- Nederland importeert arbeid uit landen in Oost- en Midden-Europa; dat resulteert in tekorten daar
- Die landen importeren weer arbeid uit landen buiten de EU om de gaten op te vullen - systeem is niet houdbaar

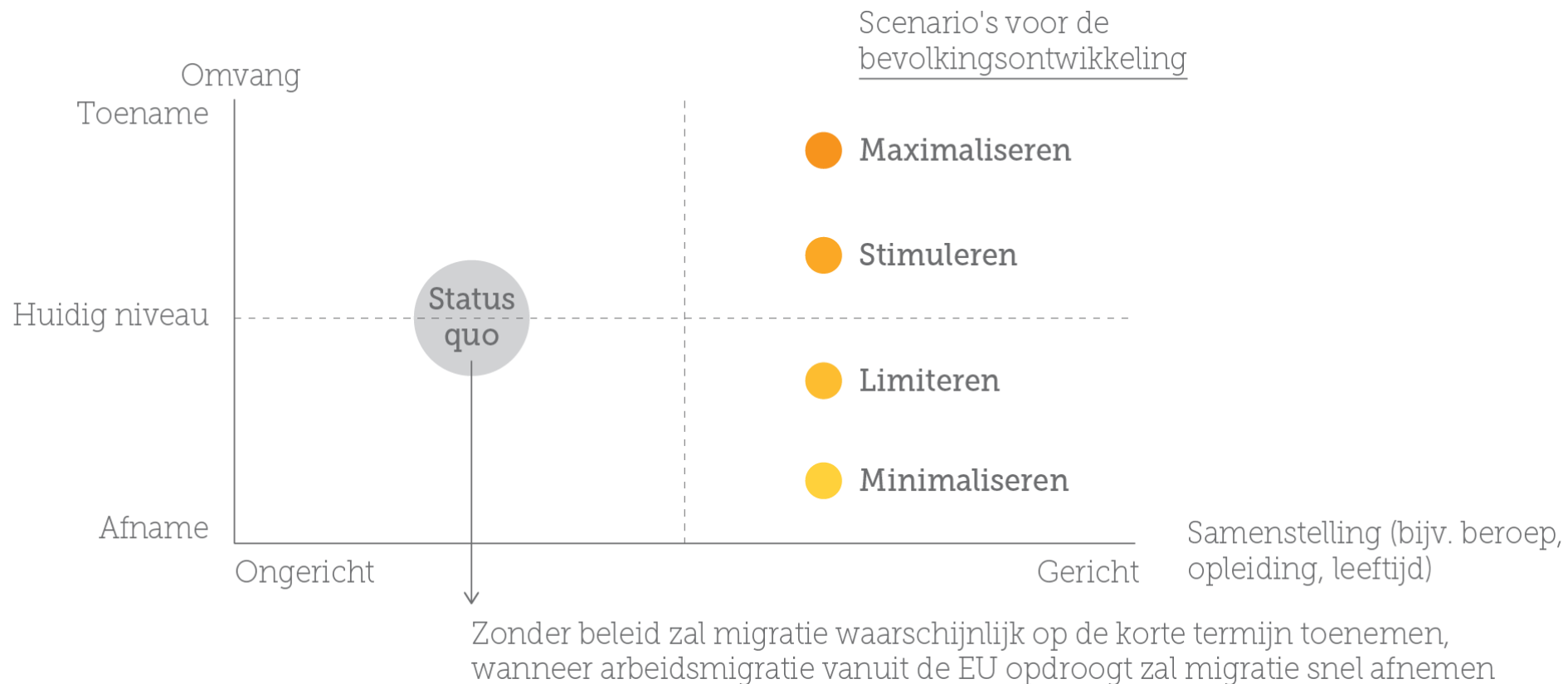
Economische
convergentie

- De economie van veel landen waar Nederland goedkope arbeid haalt trekt aan (bijv. Polen)
- De noodzaak om te migreren voor loon- en baankansen wordt daarmee steeds kleiner

Nederland moet op zoek naar een nieuwe migratiebalans, gestuurd vanuit maatschappelijke behoeften - 4 scenario's om deze balans te vinden

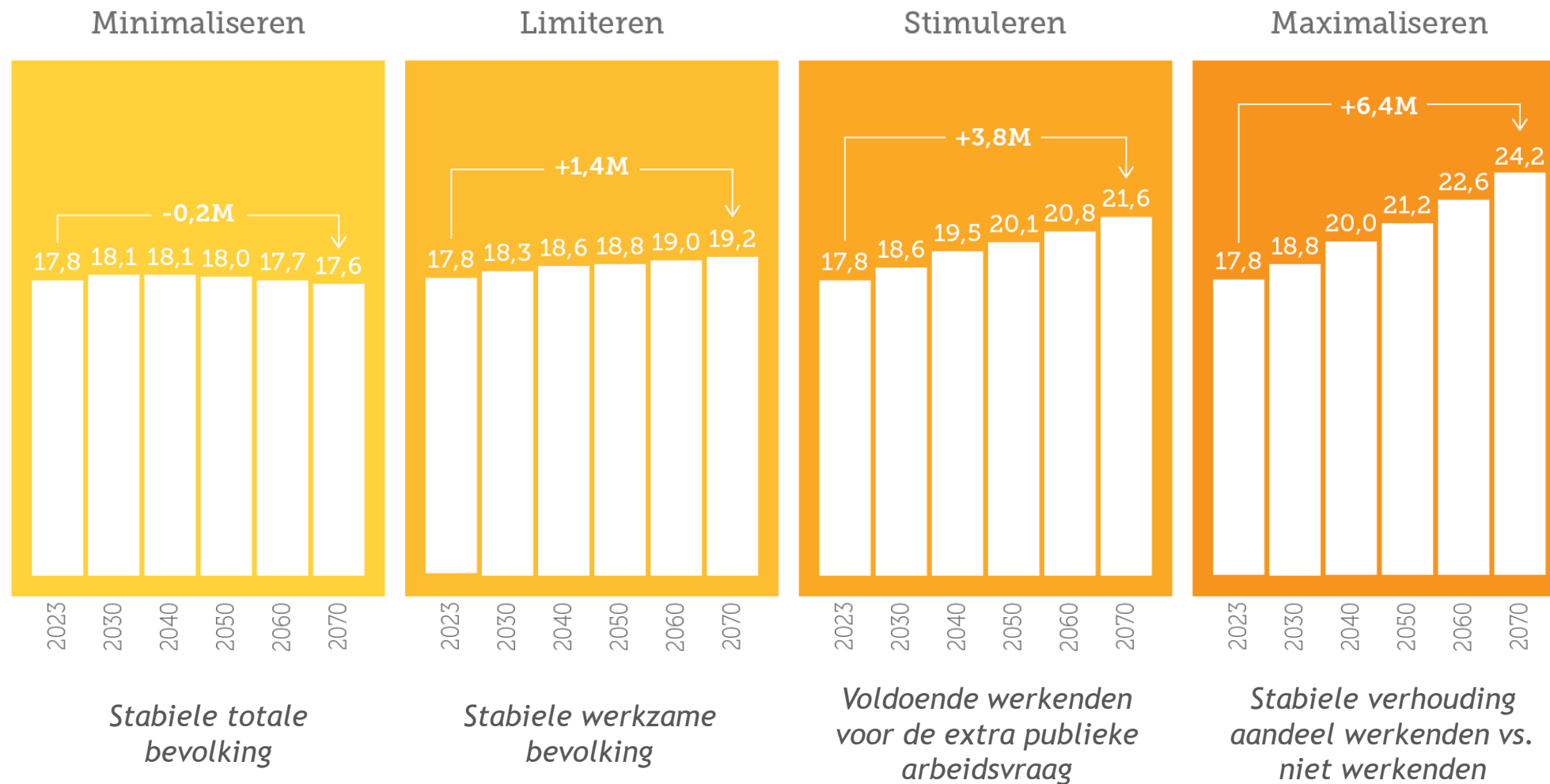
Optiemogelijkheden voor de toekomstige immigratiestroom naar Nederland

De bevolkingsgroei is sterk afhankelijk van het gekozen migratiebeleid

Ontwikkeling totale bevolking Nederland per scenario

In miljoenen

Bron: DenkWerk-analyse

De impact van migratie op Nederland langs 4 assen:

- Publieke voorzieningen
- Economische ontwikkeling
- Fysieke leefomgeving
- Sociale samenhang

Goede verhouding tussen de 'financierende', 'verzorgende', en 'ontvangende' sector is cruciaal om een samenleving duurzaam te laten functioneren

Bevolking verdeeld naar sector - *schematische weergave*

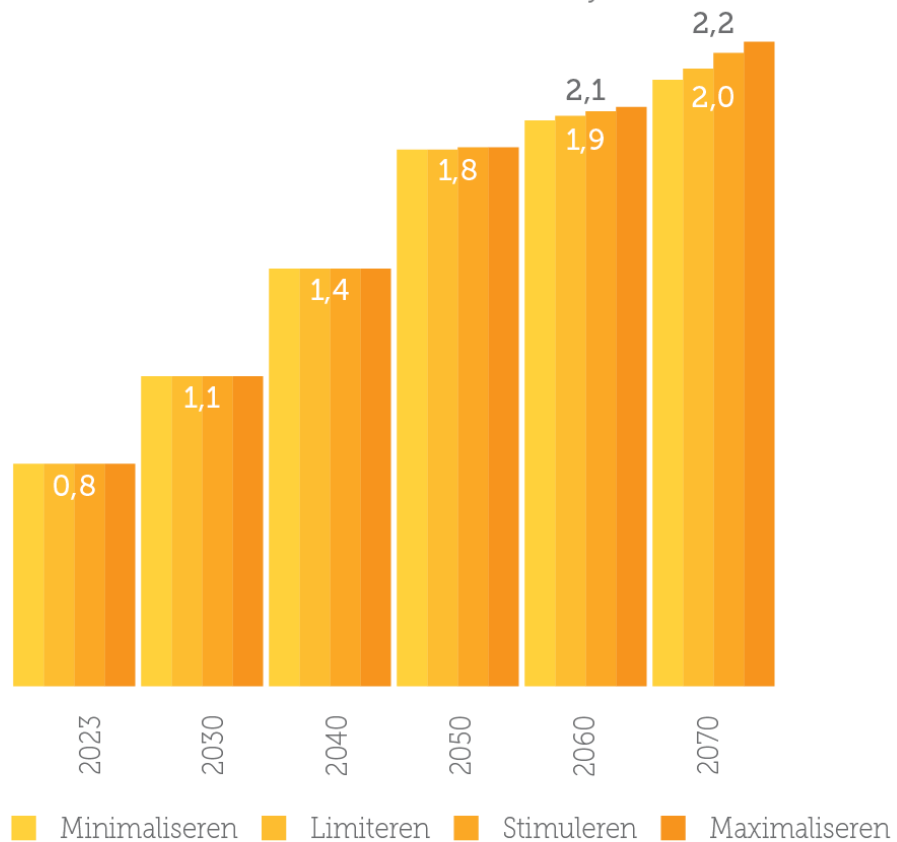

De publieke sector
schaalt grotendeels mee
met de bevolkings-
grootte...

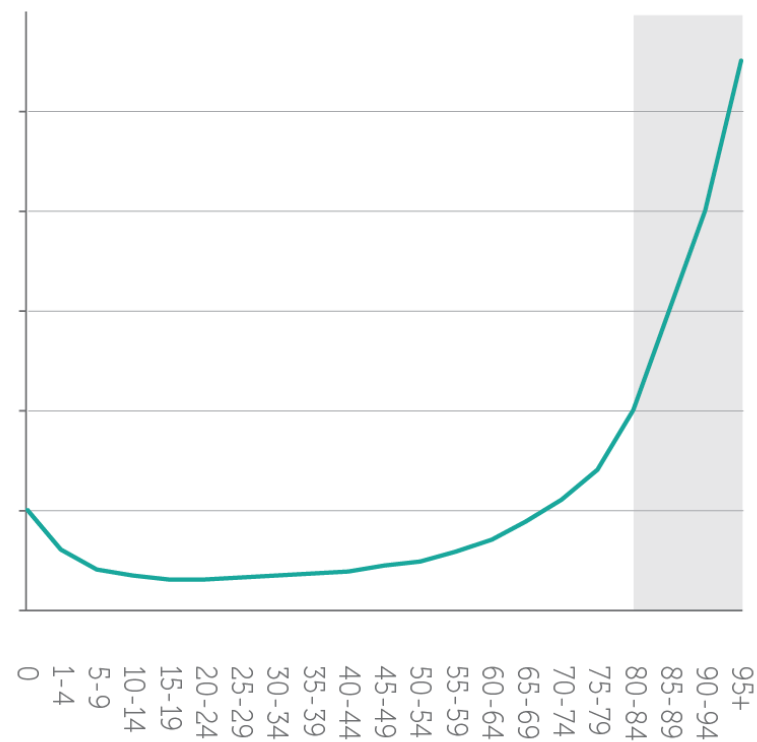
...behalve de zorgvraag, door
sterke (dubbele) vergrijzing en
technologische ontwikkeling
explodeert die in ieder scenario

Het absoluut aantal 80+'ers verschilt maar weinig per scenario, en zorgconsumptie stijgt exponentieel over de levensloop van een individu

Aantal 80+'ers in Nederland (in miljoenen)

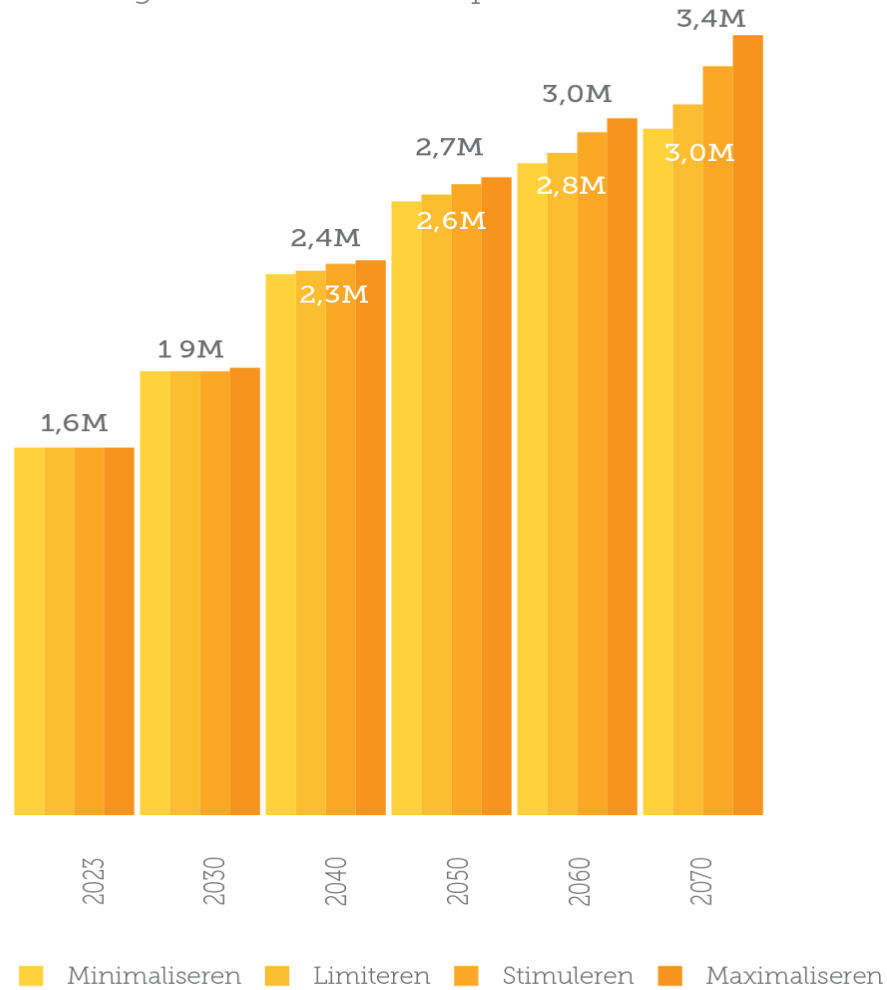

Zorgconsumptie verdeeld over de levensloop

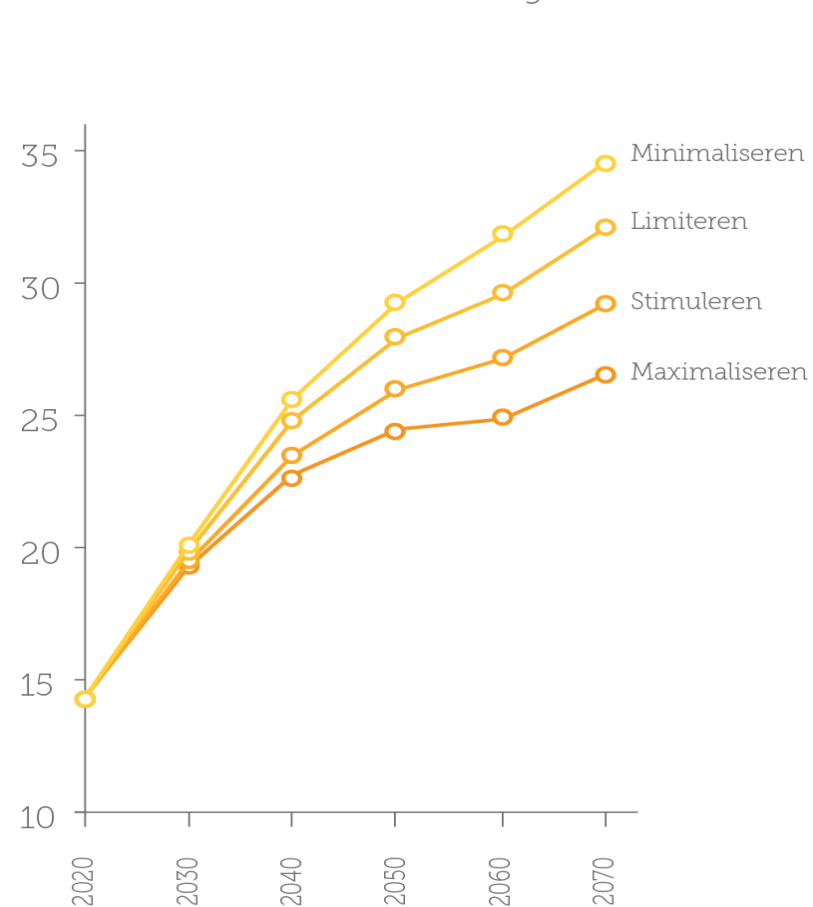

De arbeidsvraag in de zorg zal exploderen en daarmee andere sectoren verdrrukken - met name in Minimaliseren en Limiteren

Benodigd aantal werkzame personen

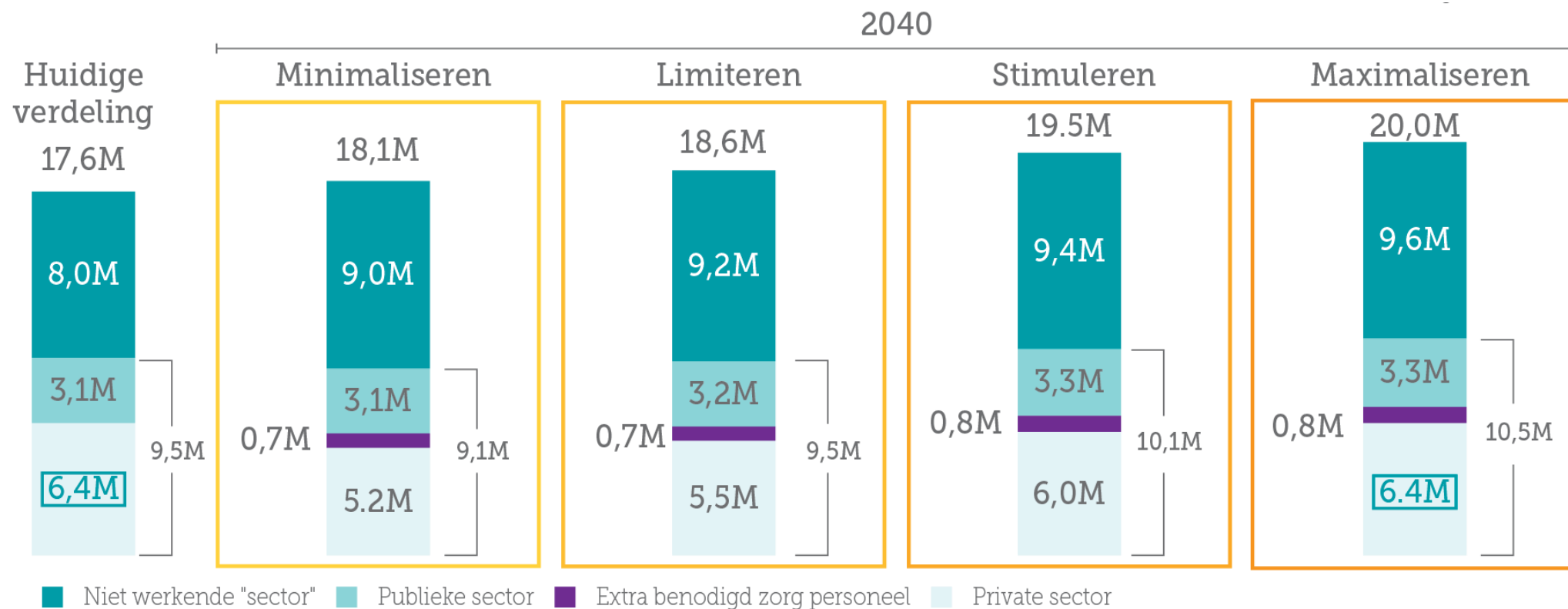

% van de werkzame bevolking

In Minimaliseren en Limiteren zal de private sector nog vóór 2040 met ongeveer een miljoen mensen krimpen

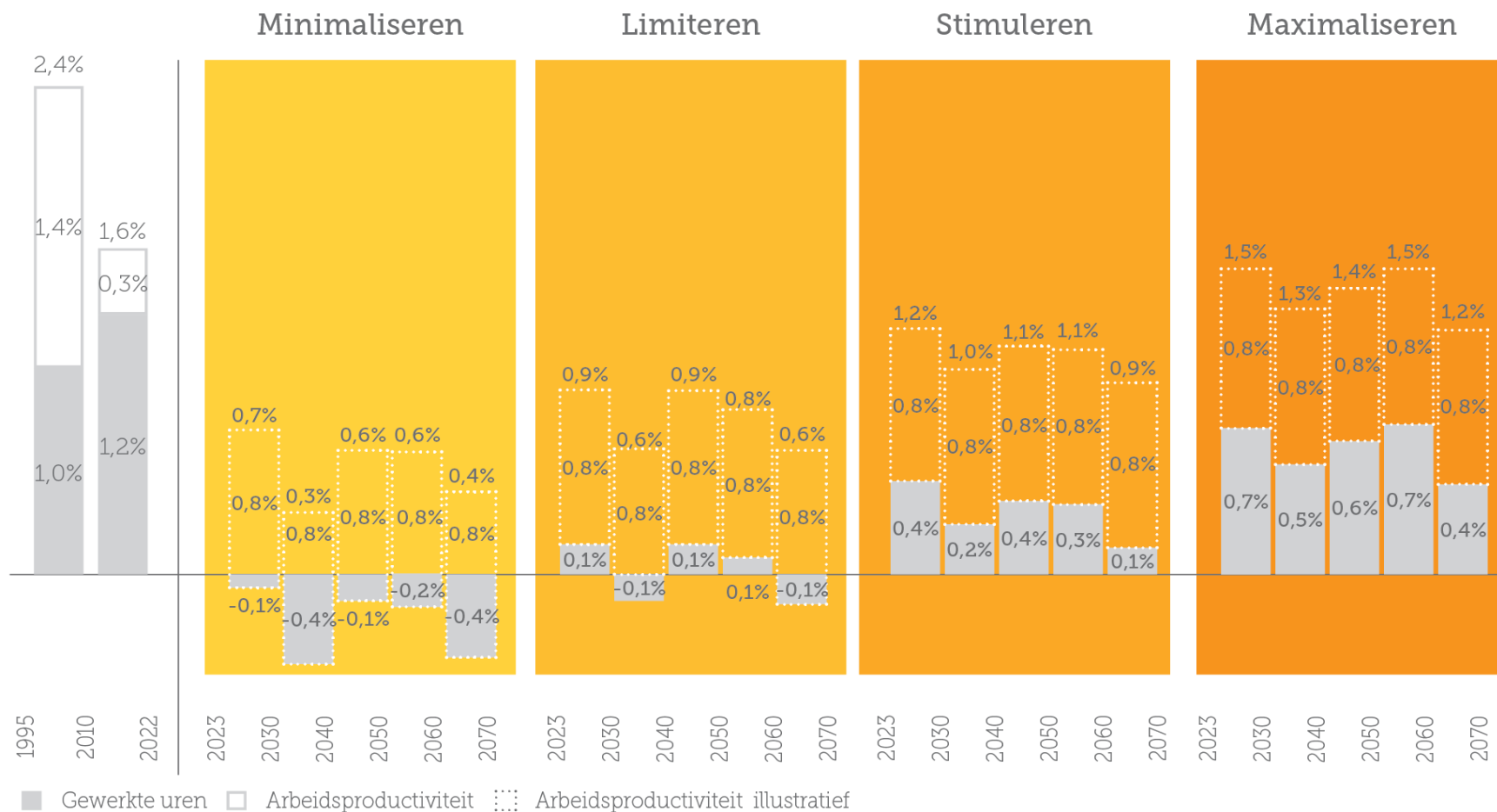
Bevolking verdeeld naar sector - *werkelijke verdeling*

Komende decennia is het BBP sterk afhankelijk van arbeidsproductiviteit voor groei - Nederland staat hier voor een enorme uitdaging

Jaarlijkse bijdrage aan groei reële BBP - *prognose arbeidsproductiviteit is illustratief*

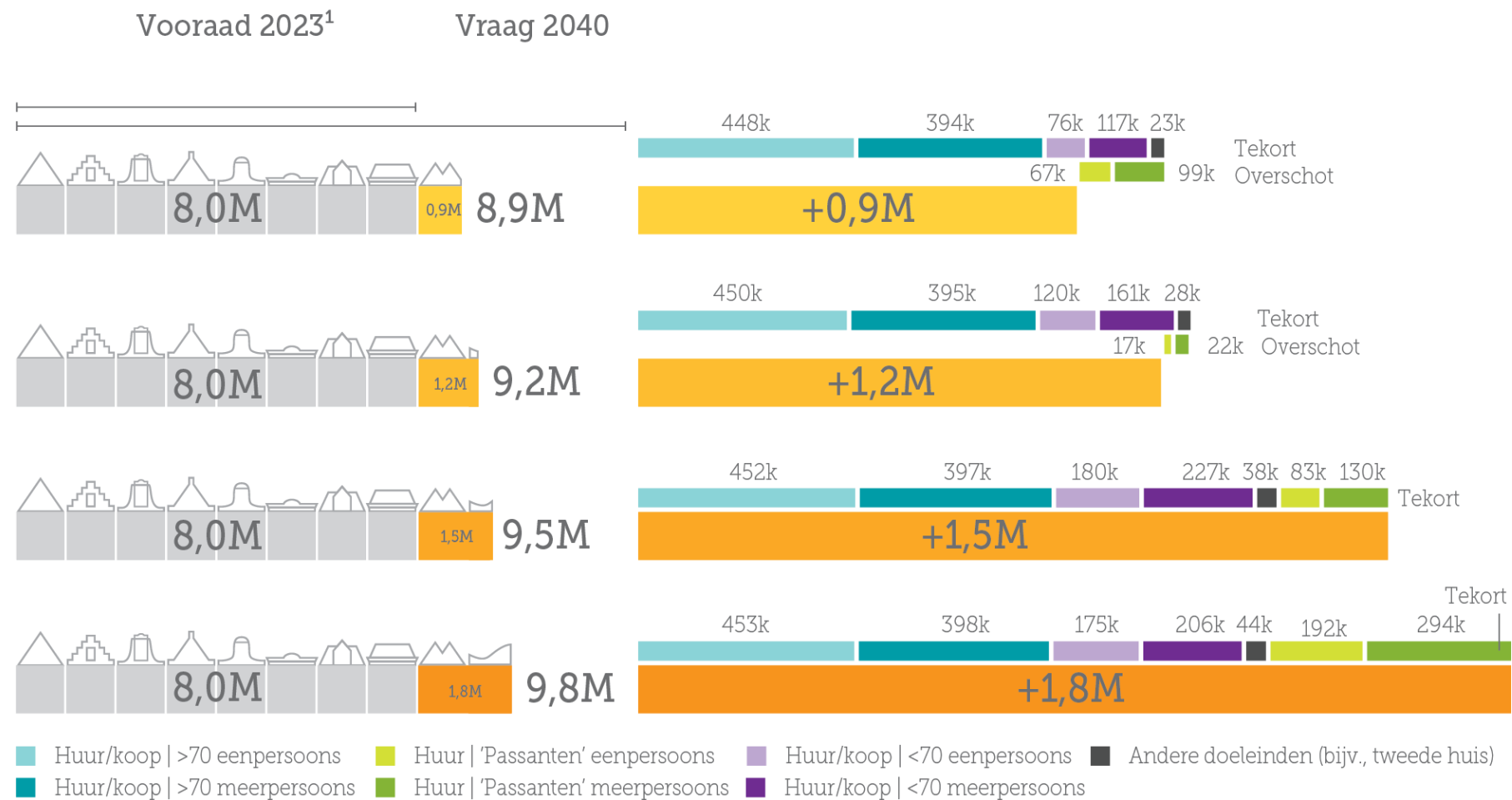

Noot: De jaarlijkse groei aan arbeidsproductiviteit is in ieder scenario op 0.75% gezet ter illustratie - dat is niet gebaseerd op analyses of grondig onderzoek; Bron: DenkWerk-analyse

De impact van migratie op Nederland langs 4 assen:

- Publieke voorzieningen
- Economische ontwikkeling
- Fysieke leefomgeving
- Sociale samenhang

Netto woningopgave in Nederland voor 2040 (in huizen)

1. Woningvoorraad exclusief onbeschikbare woningen i.v.m. kortdurende leegstand vanwege bijv. verbouwing
Bron: DenkWerk-analyse

Groeiscenario's komen met een enorme woningopgave

Die opgave bestaat uit aantallen, maar ook type woningen

Nederland lijkt nu al vol:

- Er heerst een serieus woningtekort
- Het energienet is overbelast
- Er dreigt een drinkwatertekort
- De biodiversiteit holt achteruit
- Het (spoor)wegennet is overvol
- ...

Sterkere groeiscenario's lijken daardoor onuitvoerbaar, er is:

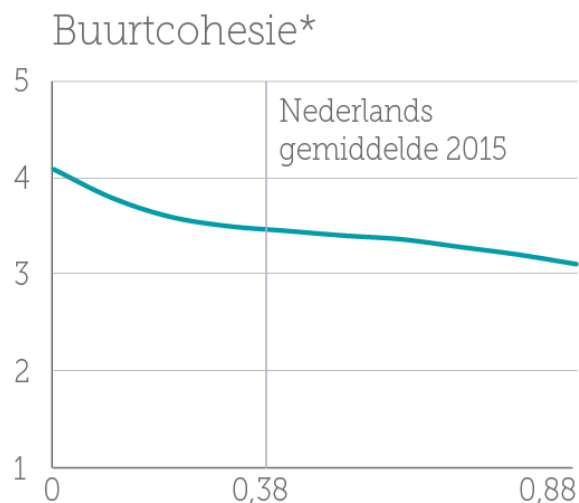
- Te weinig ruimte
- Te weinig menskracht
- Te weinig tijd

De impact van migratie op Nederland langs 4 assen:

- Publieke voorzieningen
- Economische ontwikkeling
- Fysieke leefomgeving
- Sociale samenhang

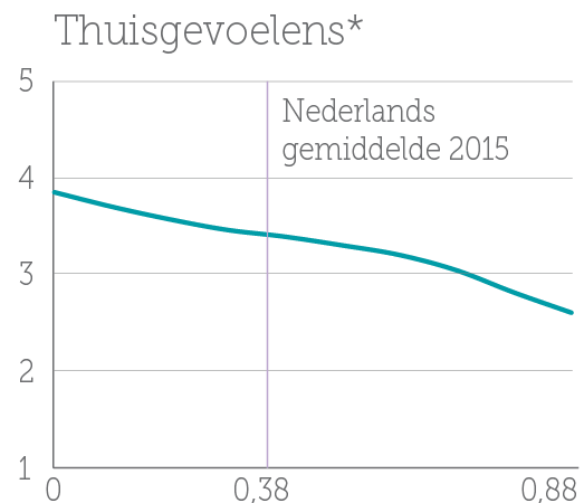
Verscheidenheid verlaagt de buurtcohesie, mensen voelen zich minder thuis, en onveiligheidsgevoelens nemen toe

Relatie tussen verscheidenheid naar herkomst en sociale cohesie

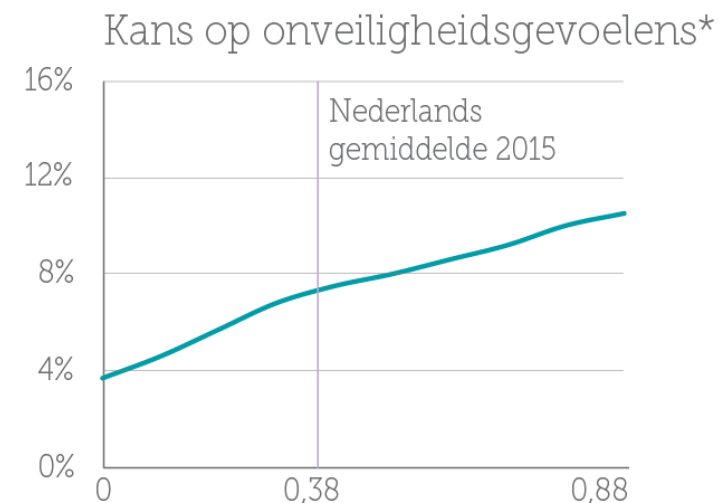
Herfindahl-Hirschman Index

* Gemeten op basis van reactie op verschillende stellingen (bijv. "mijn buurtgenoten gaan op een prettige manier met elkaar om"). Scores zijn samengevoegd in een 5-puntschaal waarbij een hogere score wijst op hogere buurtcohesie

Herfindahl-Hirschman Index

* Gemeten op basis van reactie op verschillende stellingen (bijv. "ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen"). Scores zijn samengevoegd in een 5-puntschaal waarbij een hogere score wijst op hogere thuisgevoelens

Herfindahl-Hirschman Index

* Combinatie van indicatoren (bijv. kans dat iemand bepaalde plekken in de buurt vermijdt) voor een 40-jarige, werkende, gehuwde vrouw met kinderen, zonder migratie-achtergrond, niet eerder slachtoffer geweest, met een gem. opleidingsniveau en inkomen

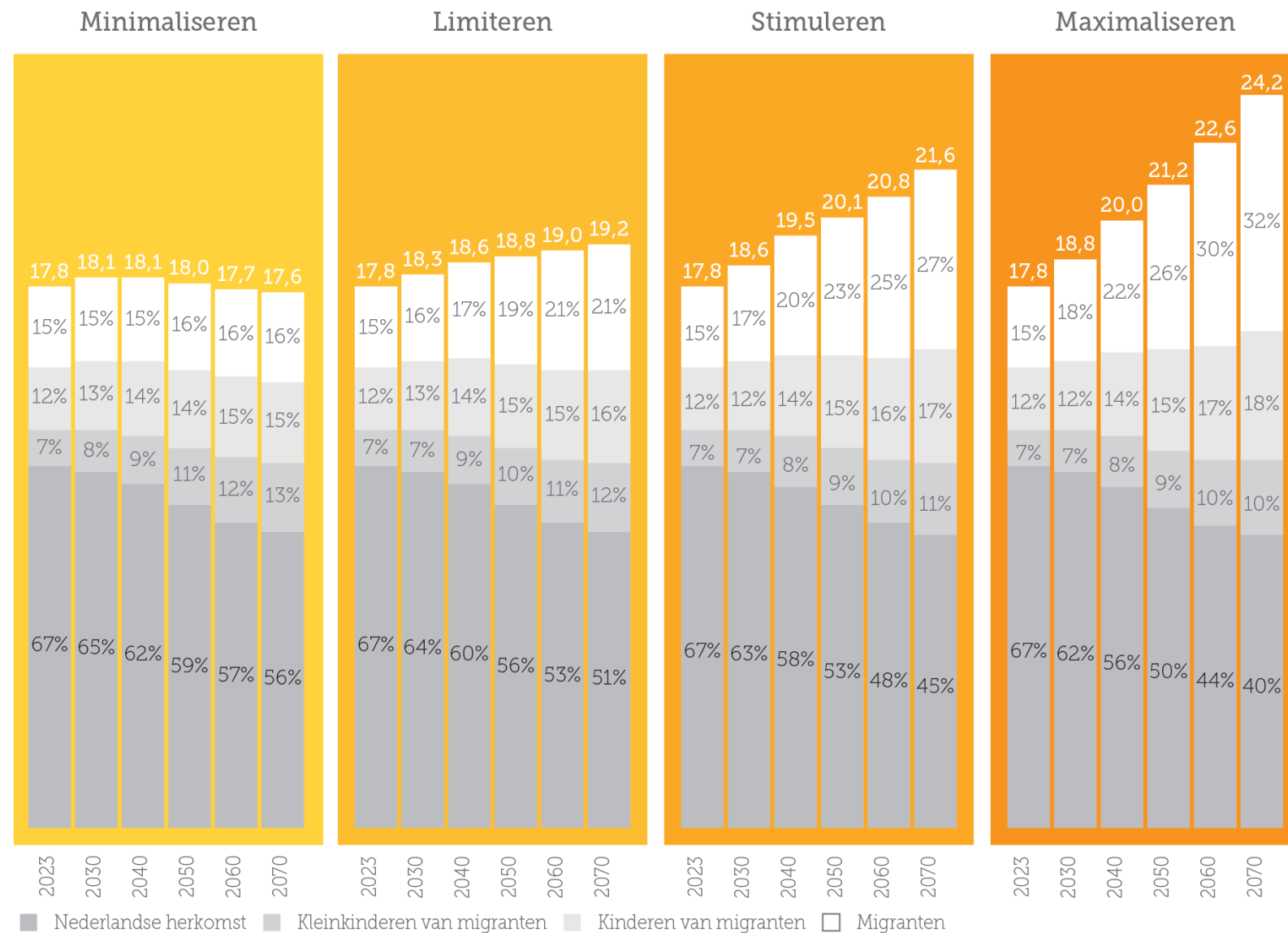
Noot: De Herfindahl-Hirschman Index (HHI) is in dit onderzoek een verscheidenheidsindex die aangeeft hoe groot de kans is dat twee willekeurig gekozen personen uit een gemeente tot verschillende herkomstgroepen behoren. Hoe hoger de HHI, hoe groter deze kans; Bron: WRR

Achtergrond van de Nederlandse bevolking

Totaal is in miljoenen

Verscheidenheid neemt in ieder scenario toe

In Maximaliseren bestaat in 2070 de helft van de samenleving uit mensen met migratie-achtergrond

Bron: DenkWerk-analyse

Ieder toekomstbeeld komt met consequenties, wat voor toekomst wil Nederland?

	Minimaliseren	Limiteren	Stimuleren	Maximaliseren
Publieke voorzieningen Kan de publieke sector de vraag naar voorzieningen aan, zijn er genoeg mensen voor de zorg?	✗	≡ ⁽¹⁾	✓	✓
Economie Kan de economie blijven draaien, zijn er genoeg mensen voor de private sector?	✗	≡ ⁽¹⁾	✓	✓
Infrastructuur Kan Nederland op tijd infrastructurale keuzes maken (woningen, energie, mobiliteit)?	✓	≡	✗	✗
Sociale samenhang Kunnen Nederlandse inwoners op een goede manier met elkaar samenleven?	✓	✓	≡	≡
Kunnen de aantallen? Is het mogelijk om de benodigde immigratie aantallen te bewerkstelligen?	≡	✓	✓	≡

1. Als een van deze domeinen groen kleurt, dan kleurt de ander rood

In ieder toekomstbeeld zal flankerend beleid nodig zijn om Nederland duurzaam te laten functioneren

Arbeidsmarkt

- Voeren van centraal sectorbeleid in lijn met gericht migratiebeleid:
  - Aantrekken van migranten voor vitale, plaatsgebonden dienstensectoren waar grote tekorten heersen, en hoog complexe sectoren die internationaal concurreren en daarmee het welvaartsniveau bepalen
  - Private sector maakt transitie naar meer hoogwaardige sectoren en neemt afscheid van aantal laagwaardige sectoren (met hoge externe kosten)
- Verhogen van arbeidsproductiviteit d.m.v. automatiseren, robotiseren, etc.
- Inzetten op preventie om zorgvraag te beteugelen
- Verhogen van arbeidsparticipatie (statushouders, ouderen) en aantal gewerkte uren (bijv. verlagen marginale belastingdruk, kinderopvang)

Fysieke leefomgeving

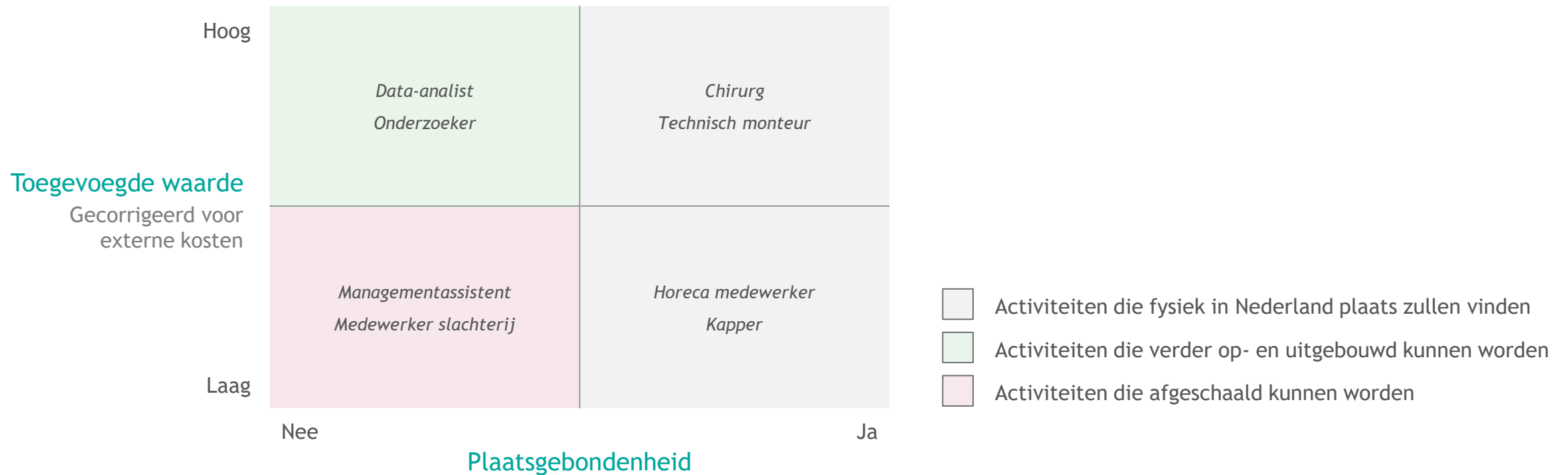
- Snelle en daadkrachtige keuzes maken in het indelen en toewijzen van ruimte
  - Afschalen van landbouw om ruimte te maken voor bebouwing, natuur, etc.
- Tijdlijnen van projecten rond woningbouw, energie-infra, watervoorziening, mobiliteit significant versnellen; bijv. met een taskforce vergunningverlening

Om bewegingsvrijheid te creëren kan de arbeidsmarkt zo robuust mogelijk worden voorbereid op eventueel lagere migratieaantallen (Limiteren), terwijl de fysieke leefomgeving wordt ingesteld op eventueel hogere migratieaantallen (Stimuleren)

Raamwerk om na te denken over het krimpen van de arbeidsvraag: gedifferentieerd beleid per sector

Schematische indeling van economische activiteiten

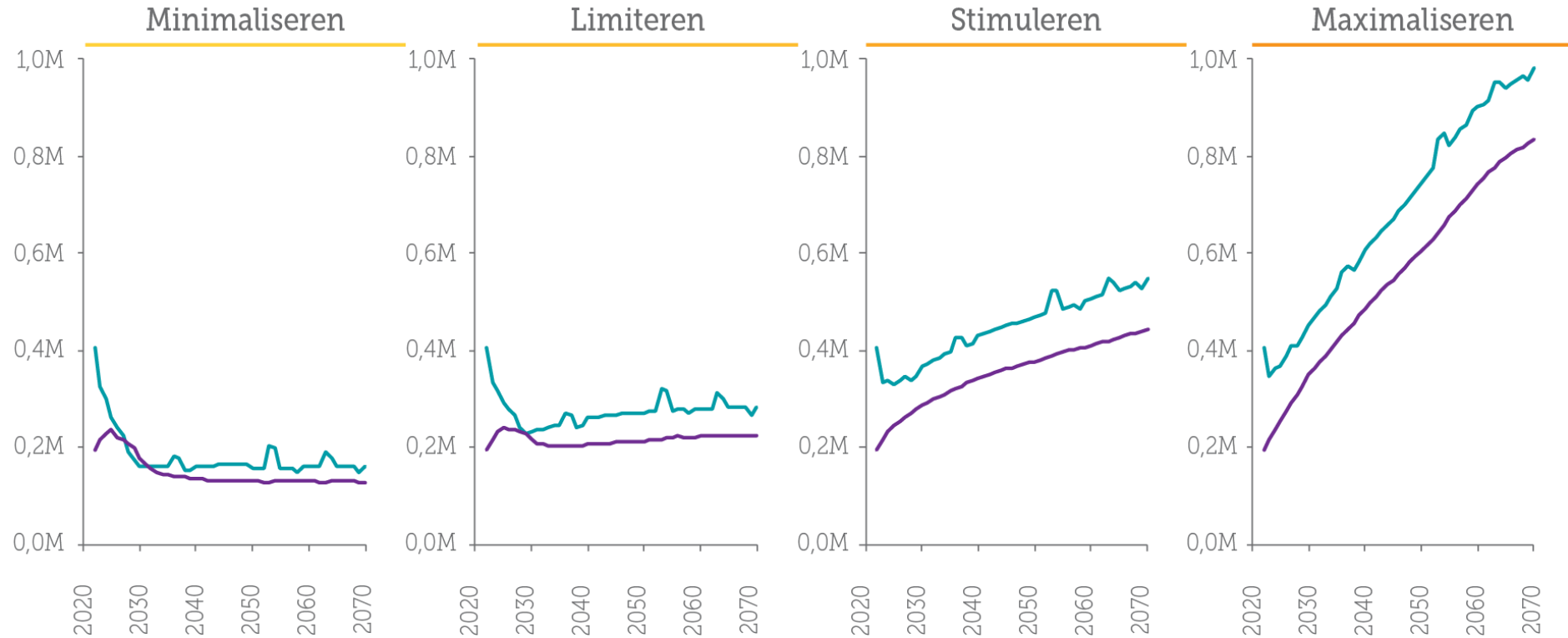
Appendix

Verdieping scenario's

Grote verschillen in immigratiecijfers per scenario

Migratiestromen van en naar Nederland

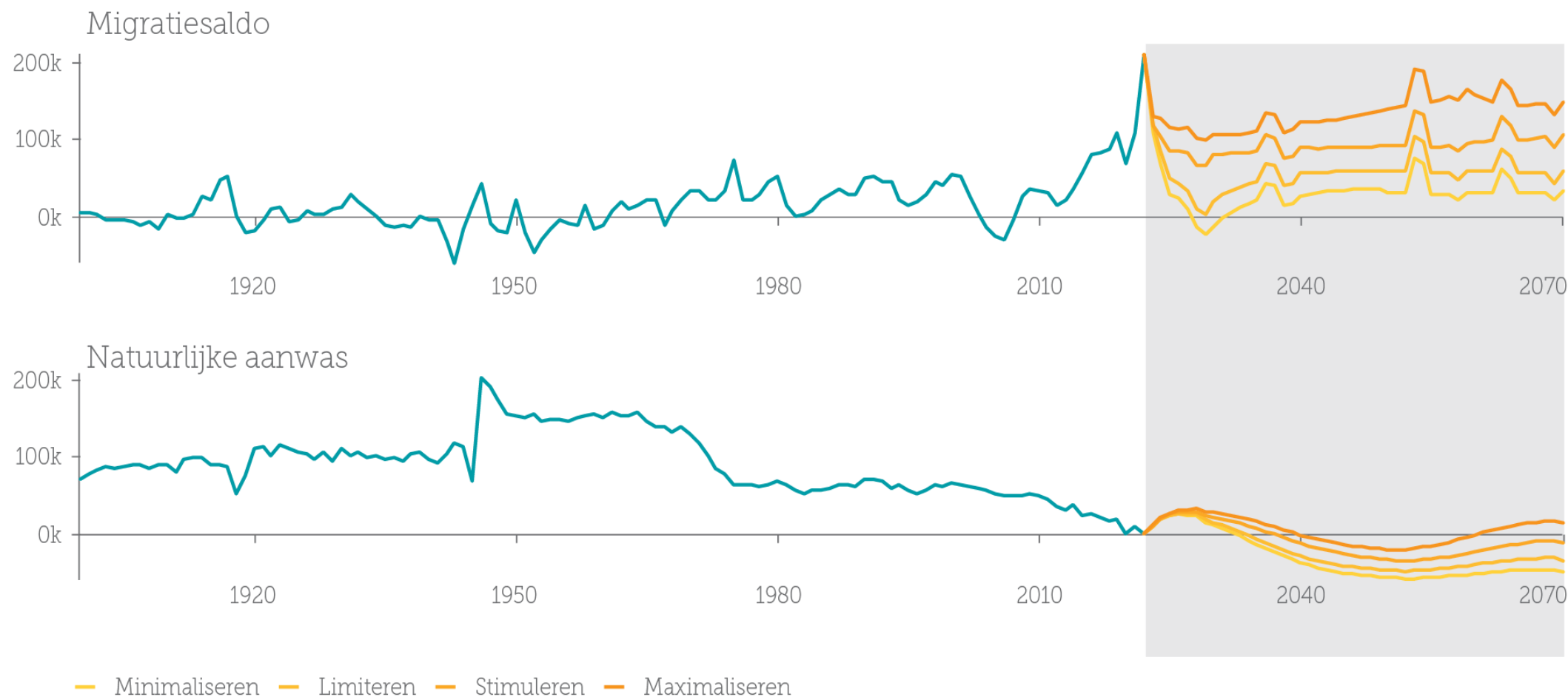
Immigratie benadert
in 2040 ongeveer:

— Immigratie — Emigratie

> Arbeid ¹ (~180.000 in 2022)	70.000	140.000	275.000	430.000
> Studie (~50.000 in 2022)	20.000	40.000	70.000	90.000

1. Inclusief gezinsmigranten die met de arbeidsmigrant mee migreren

In ieder scenario zal bevolkingsgroei afhankelijk zijn van het migratiesaldo

DENKWERK

